

Dr. Nedeljko Bosanac

Docent na Pravnom fakultetu u Osijeku

Mr. Marko Babić

Odvjetnik u Vinkovcima

PROGNANICI I IZBJEGLICE NA PODRUČJU OSJEČKO - BARANJSKE ŽUPANIJE I NEKI PROBLEMI POVRATKA

UDK/UDC 314.7

Stručni rad

Primljeno/Received: 16. rujna 1996.

Prikaz

Izuzetno aktualna tema, koja je u neposrednoj vezi s visokim brojem stradalnika Domovinskog rata, usmjerila je našu pozornost na istraživanje strukture prognanika i izbjeglica na području Osječko - baranjske županije. Danas, na području cijele Hrvatske boravi visoki broj prognanika i izbjeglica. Taj broj procjenjuje se na gotovo 500 tisuća ljudi. Međutim, obuhvat želimo usmjeriti na strukturu prognanika i izbjeglica koji se nalaze na području Osječko - baranjske županije. Tom strukturom će biti obuhvaćeno oko 40 725 unesrećenih ljudi koji su morali napustiti svoje domove tijekom 1991. i 1992. godine.

Zahvaljujući Uredu za prognanike i izbjeglice u Osijeku, odnosno Analitičkom odjelu, u radu iznosimo podatke i pokazatelje u svezi sa strukturom smještaja prognanika i izbjeglica, zatim njihovu nacionalnu, dobnu i spolnu strukturu, kao i strukturu prema radnom statusu, školskoj spremi i prikaz prema općinama iz kojih su ti ljudi prognani.

Ključne riječi: prognanici; izbjeglice

I.*

Na području Osječko - baranjske županije¹ boravi, trenutno, oko 30.105 prognanika i 11.931 izbjeglica, što je ukupno 42.036 osoba smještenih na različita urbana područja. Rasporedimo li navedene podatke po centrima za socijalni rad, na području Osječko - baranjske županije, možemo navesti da je oko 26.137 ili 86 % prognanika smješteno na području grada Osijeka. Drugi grad na toj ljestvici je Valpovo, gdje trenutno boravi oko 1.644 prognanika ili 5%, zatim je to Donji Miholjac sa 1.213 prognanika ili 4 %, a najmanji broj prognanika smješten je u Đakovu, odnosno 1.093 ili 3 %.

Glede izbjeglica na području Osječko - baranjske županije možemo podvući da je njihova koncentracija najveća u gradu Đakovu, odnosno 6.668 ili 55 %. Na drugom mjestu je grad Osijek koji je primio 4.437 izbjeglica ili 37 %, zatim Donji Miholjac sa 545 ili 4 %, a najmanje izbjeglica smješteno je u Valpovu, odnosno 281 ili 2 %.

Želimo li usporediti navedene podatke, s nekim primjerenim redom veličina, možemo zapaziti visoku prenapučenost sa prognanicima i izbjeglicama na području grada Osijeka, gdje boravi oko 30.574 tih osoba ili 72 %, što je gotovo jednako broju stanovnika grada Vinkovci². Na području Đakova boravi oko 7.761 osoba ili 18 %, zatim na području Valpova boravi oko 1.925 osoba ili 1 %, a najmanje prognanika i izbjeglica boravi na području Donjeg Miholjca, odnosno oko 1.776 osoba ili 3 %.

* *Ovaj rad napisali su: dr. sci. Nedjeljko Bosanac, docent na pravnom fakultetu u Osijeku i mr. sci. Marko Babić, odvjetnik u Vinkovcima - struktura sudjelovanja 70% i 30%.*

-
- 1 Podaci su prikupljeni u Uredu za prognanike i izbjeglice u Osijeku, a zahvaljujući Analitičkom odjelu, tijekom 1995. godine.
 - 2 Usp... , Statistički ljetopis 1992., str. 480. i 481., Vinkovci su 1991. godine imali ukupno 38.580 stanovnika, Vukovar 45.963, Županja 14 435, Ilok 9.748, a Vukovarsko - srijemska županija (total) 231.241, odnosno gradovi 108.726, a općine 122.515 stanovnika. Osječko - baranjska županija (total) 331.979, gradovi 185.000, a općine 146.979 stanovnika. Beli Manastir ima 13.108, Đakovo 29.493, Osijek 129.792 i Valpovo 12.607 stanovnika.

PROGNANICI I IZBJEGLICE PO CENTRIMA ZA SOCIJALNI RAD

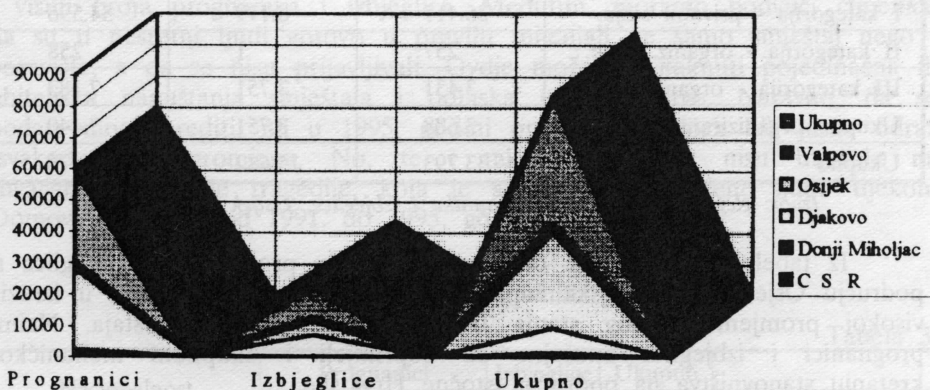
Tabela 1.

CSR	Prognanici		Izbjeglice		Ukupno	
	broj	%	broj	%	broj	%
Donji Miholjac	1.131	4,09	545	4,57	1.776	4,23
Đakovo	1.093	3,63	6.668	55,89	7.761	18,46
Osijek	26.137	86,82	4.437	37,19	30.574	72,73
Valpovo	1.644	5,46	281	2,35	1.925	4,58
Ukupno	30.105	100,00	11.931	100,00	42.036	100,00

Izvor: Regionalni ured za prognanike i izbjeglice, Osijek 1995.

PROGNANICI I IZBJEGLICE PO CENTRIMA ZA SOCIJALNI RAD

Grafikon 1



Iz prethodno navedenih podataka (tabela 1) i pokazatelja (grafikon 1), možemo već u uvodnom dijelu podvući činjenicu da je grad Osijek³ primio najveći broj tih unesrećenih ljudi. Oni su smješteni u tri kategorije smještaja. Najveći dio prognanika i izbjeglica smješteni su u privatnom smještaju, zatim u organiziranom smještaju (hoteli, apartmani i turistička naselja) i u odmaralištima, obnovljenim objektima, prognaničkim i izbjegličkim naseljima, kao i u radničkim odmaralištima

3 Upravo sada, nadnevka 22. veljače 1996. godine u 18 sati i 45 minuta, dok radim na stvaranju teksta, oglašen je prestanak opće opasnosti za grad Osijek.

II.

Najveći broj prognanika i izbjeglica nalazi se upravo u privatnom smještaju. U toj kategoriji smještaja nalazi se oko 34.596 osoba, od kojih 26.417 čine prognanici, a 8.179 osoba čine izbjeglice. Način skrbi ove kategorije uključuje posve samostalno snalaženje i podmirivanje troškova za smještaj, kao što su struja, voda, komunalne daće i drugo. Za razliku od ove kategorije, kategorija prognanika i izbjeglica u organiziranom smještaju oslobođena je svih tekućih davanja. U organiziranom smještaju, koji se odnosi na hotele, apartmane i turistička naselja, boravi ukupno 248 osoba, od toga je 271 osoba - prognanik, a 1 osoba je izbjeglica. Smještaj koji se odnosi na odmarališta, obnovljene objekte, prognanička i izbjeglička naselja, radničke nastambe, udomljuje oko 7.182 osobe, od toga je ukupno 3.431 osoba prognaničkog statusa, a 3.751 izbjegličkog.

STRUKTURA SMJEŠTAJA PROGNAIKA I IZBJEGLICA

Tabela 2.

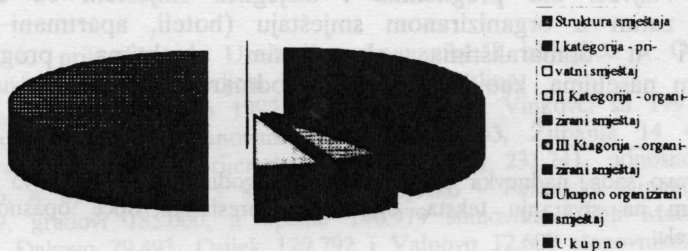
Struktura smještaja	Prognanici	Izbjeglice	Ukupno
I kategorija - privatni smje.	26.417	8.179	34.596
II kategorija - organiz. smje.	257	1	258
III kategorija - organiz. smje.	3.431	3.751	7.182
Ukupno organizirani smje.	3.688	3.751	7.440
Ukupno	33.793	15.682	49.476

Izvor: Regionalni ured za prognanike i izbjeglice, Osijek 1995. godine

Iz tabele 2., vidljivo je odstupanje u broju prognanika i izbjeglica na području Osječko - baranjske županije. Razlog tomu treba tražiti u izrazito visokoj promjeni brojnog stanja u sve tri kategorije smještaja. Naime, prognanici i izbjeglice značajno su doprinijeli i ukupnom mehaničkom kretanju stanovništva na području istočne Hrvatske.

STRUKTURA SMJEŠTAJA PROGNAIKA I IZBJEGLICA

Grafikon 2.



Iz prethodno navedenih podataka i pokazatelja, u tabeli 2. i grafikonu 2., očevidno je da veći broj izbjeglica ima smještaj u kategorijama (II. i III.) organiziranog smještaja, dok kod prognanika smještaj je uglavnom osiguran u privatnim domovima.

Glede nacionalne strukture prognanika i izbjeglica na području Osječko-baranjske županije, dolazimo do podataka da je najveći broj prognanika hrvatske nacionalnosti, i to oko 25.692 ili 85% osoba, zatim mađarske nacionalnosti, oko 2.504 prognanika ili 8% osoba, srpske nacionalnosti, oko 779 prognanika ili 2 %, te muslimanske nacionalnosti, oko 125 prognanika ili oko 0,4%.

Glede izbjeglica, opet je najveći broj hrvatske nacionalnosti, oko 67% ili 7.999 osoba, zatim slijede, oko 3.810 ili 31 %, muslimani, a 108 izbjeglica ili 0,91% je Srba.

Ukupno na području Osječko-baranjske županije, mjereno nacionalnom strukturom, Hrvata, prognanih i izbjeglih s područja dvije županije (Vukovarsko-srijemska i Osječko-baranjska), ima oko 33.691 ili 80%, zatim Muslimana 3.935 ili 9%, Mađara 2.513 ili 5% i Srba 887 ili 2%.

I u prikazu nacionalne strukture postoje neke nepodudarnosti u broju i visini broja prognanika i izbjeglica. Međutim, moramo podvući činjenicu da su ti nesretni ljudi gotovo u pravilu mijenjali ne samo smještaj nego i boravište, a da se nisu prijavljivali. Ovdje možemo istaknuti pojedinačna ili obiteljska napuštanja smještaja i odlaska u inozemstvo. Naravno, da se podaci mogu srediti, ali u 1995. godini oni su još uvijek bili jasan odraz "svakodnevnih" promjena. No, te i takove promjene nisu utjecale na shvaćanje dimenzije tragedije, koja je snašla te unesrećene ljude tijekom Domovinskog rata od 1991. do 1995. godine.

Nacionalna struktura prognanika i izbjeglica

Tabela 3.

Nacionalnost	Prognanici		Izbjeglice		Ukupno	
	broj	%	broj	%	broj	%
Hrvati	25.692	85,34	7.999	67,04	33.691	80,15
Mađari	2.504	8,32	9	0,08	2.513	5,98
Muslimani	125	0,42	3.810	31,93	3.935	9,36
Srbi	779	2,58	108	0,91	887	2,11
Ostali	1.005	3,34	5	0,04	1.010	2,40
Ukupno	30.105	100,00	11.931	100,00	42.036	100,00

Izvor: Regionalni ured za prognanike i izbjeglice, Osijek, 1995. godine

NACIONALNA STRUKTURA PROGNAKICA I IZBJEGLICA

Grafikon 3.



Na osnovu podataka i pokazatelja, koje smo iznijeli u tabeli 3. i grafikonu 3., jasno se može vidjeti da su Hrvati, u nacionalnoj strukturi, najbrojniji kao prognanici i izbjeglice, zatim su to Mađari kao prognanici, a Muslimani kao izbjeglice. Srbi i ostali, također su prisutni u obje promatrane kategorije strukture onih ljudi koji su smješteni na području Osječko - baranjske županije, u razdoblju 1991. do 1995. godine.

Najveći broj prognanika, mjereno dobnom i spolnom strukturom, u dobi je od 30 do 40 godina i to oko 5.223 prognanika, a u dobi od 0 do 1 godine je oko 341 prognanik. Zanimljiv podatak je da po spolu najviše, među prognanicima, je ženske populacije, i to oko 15.541 osoba, dok je muških oko 14.564 osobe.

Među izbjeglicama, najviše je izbjeglica u dobi od 60 do 70 godina, je oko 1.770 osoba. U dobi od 0 do 1 godine je 62 izbjeglice. Među izbjeglicama po spolu, također je najviše ženske populacije, oko 7.082 osobe, dok je muškarcima tek oko 4.849.

Ukupno među prognanicima i izbjeglicama je 19.413 muškaraca, 23 623 osoba ženskog spola. Među muškarcima najviše je u dobi od 6 do 16 godina oko 3.246, a među ženama najviše je žena u dobi od 30 do 40 godina starosti. Zanimljiv je podatak da je, u dobi od 0 do 1 godine života, najviše muške djece, oko 208, dok je među ženama, iste dobi, tek nešto više od 195 djece. U dobi od 70 i više godina starosti je više ženske populacije, i to oko 1.906 osoba, dok je muške populacije svega 476.

DOBNA STRUKTURA PROGNAKNIKA I IZBJEGLICA

Tabela 4.

Dob i god. starosti	Prognanici			Izbjeglice			Ukupno		
	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno
0-1 god.	177	164	341	31	31	62	208	195	403
1-6 god.	1.006	990	1.996	339	365	704	1.345	1.355	2.700
6-16 god.	2.295	2.280	4.575	951	1.031	1.982	3.246	3.311	6.557
16-20 god.	902	863	1.765	464	445	909	1.366	1.308	2.674
20-30 god.	2.331	2.321	4.652	510	923	1.433	2.841	3.244	6.085
30-40 god.	2.620	2.603	5.223	452	901	1.353	3.072	3.504	6.576
40-50 god.	2.189	1.995	4.184	592	745	1.337	2.781	2.740	5.521
50-60 god.	1.479	1.593	3.072	669	920	1.589	2.148	2.513	4.661
60-70 god.	1.111	1.596	2.707	819	951	1.770	1.930	2.547	4.477
> 70 god.	454	1.136	1.590	22	770	792	476	1.906	2.382
Ukupno	14.564	15.541	30.105	4.849	7.082	11.931	17.860	21.073	38.933

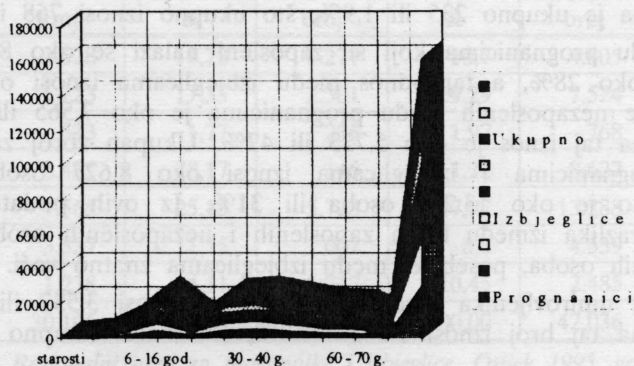
Izvor: Regionalno ured za prognanike i izbjeglice, Osijek 1995. godine

U tabeli 4., potvrđen je opis iz ranijeg teksta. Na osnovu tih podataka možemo sa sigurnošću tvrditi da su, u strukturi prognanika i izbjeglica prema dobi i spolu, žene za nekoliko tisuća osoba brojnije od muškaraca. Ukupan broj žena, mjereno tom strukturom, iznosi 21.073, a muškaraca 17.860.

Ukupan broj prognanika i izbjeglica je 38.983. Od ukupnog broja prognanika, odnosno od 30.105, 14.564 muškaraca su prognanici, a 15.541 žena je prognano, dok je ukupno izbjeglo 11.931 osoba, od kojih je 4.849 muškaraca i 7.082 žena.

DOBNA STRUKTURA PROGNAKNIKA I IZBJEGLICA

Grafikon 5.

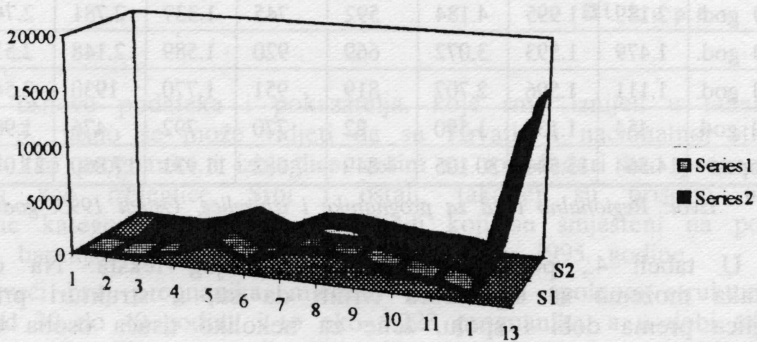


Iz grafikona 5., vidljivo je da je, u strukturi prognanika i izbjeglica, spolna i dobna struktura od 30 - 40 godina dominantna, u ukupnom broju tih osoba, dok je značajnije zastupljena starosna struktura od 6 do 16 godina, a zatim od 60 - 70 godina. Možemo ustvrditi da je (i) reproduktivna struktura prognanih i izbjeglih osoba, također, poremećena glede zatečenih okolnosti novoga smještaja.

PROGANICI MUŠKI ŽENSKI

Grafikon 6.

Prognanici muški i ženski



Iz grafikona 6., možemo vidjeti da su u strukturi prognanih osoba više zastupljene žene, odnosno 15.541 osoba, a zatim muškarci 14.564 osobe.

Među populacijom prognanika i izbjeglica ima oko 3.528 ili 11% prognanika i 1.277 ili 10% izbjeglica dječje dobi, što ukupno iznosi oko 4 805 djece ili 11%. Među prognanicima je ukupno 5.223 ili 17% učenika, a među izbjeglicama je 2.301 ili 19% učenika, što je ukupno 7.524 osobe ili 17%. Među prognanicima studentima samo je 533 osobe ili 17%, a među izbjeglicama je ukupno 235 ili 1,9%, što ukupno iznosi 768 ili 1,83%.

Među prognanicima koji su zaposleni nalazi se oko 8.481 osoba, što je svega oko 28%, a taj odnos među izbjeglicama iznosi oko 146 ili 1%. Što se tiče nezaposlenih među prognanicima je oko 7.565 ili 25%, a među izbjeglicama taj iznos je oko 5.723 ili 47%. Ukupan zbroj zaposlenih osoba među prognanicima i izbjeglicama iznosi oko 8.627 osoba ili 20%, a nezaposleno je oko 13.288 osoba ili 31%. Iz ovih podataka uočljiva je ogromna razlika između broja zaposlenih i nezaposlenih osoba, gdje je broj nezaposlenih osoba, posebice, među izbjeglicama znatno veći.

Broj umirovljenika među prognanicima iznosi 3.537 ili 11%, a među izbjeglicama taj broj iznosi 1.002 ili 8%, što iznosi ukupno 4.539 osoba ili 10%.

Izuzetno zanimljiva je i struktura prognanika i izbjeglica prema obrazovnoj strukturi. Tako npr., predškolske djece, među prognanicima, ima ukupno oko 2.814 ili 9,36%, a među izbjeglicama 717 ili 6,01%, što u zbroju iznosi oko 3.531 ili 8,4%. Školske djece među prognanicima ima ukupno oko 3.549 ili 11%, a među izbjeglicama oko 1.670 ili 14%, što u zbroju donosi iznos oko 5.219 ili 12 %. Djeca koja polaze srednju školu donose oko 1.505 prognanika ili 5%, a među izbjeglicama taj broj je oko 625 ili 5,24%, što u zbroju iznosi 2.130 ili 5,06%. Fakultet ukupno polazi 494 prognanika ili 1,64%, a 227 izbjeglica ili 1,9% što u zbroju daje 721 studenta ili 1,72%.

Školu ne pohađa 21 743 prognanika ili 72%, a izbjeglica oko 8.692 ili 72,85%, što ukupno donosi oko 30.435 ili 72%.

Iz prethodno iznesenih podataka, očividno je da među prognanicima i izbjeglicama ima veliki broj osoba koje ne pohađaju školu, ali istodobno u toj strukturi primjećujemo izuzetno nizak broj studenata. S druge strane, među izbjeglicama je najveći broj djece koja idu u osnovnu školu, dok je među prognanicima taj broj nešto niži.

U strukturi prognanika i izbjeglica prema obrazovnoj strukturi, mogu se, u tabeli 5., jasno prepoznati oblici "radnog statusa", ali i obrazovne strukture kojom su obuhvaćena djeca, učenici i studenti. Također, u toj tablici vidljiva je struktura prema radnom statusu, odnosno zaposleni i nezaposleni prognanici i izbjeglice, ali i umirovljenici kao i ostali, tj. oni koji nisu obuhvaćeni niti jednom od motrene strukture. Već sada je potrebno navesti podatak da su, zaposleni prognanici zastupljeni, u strukturi zaposlenih i nezaposlenih prognanika, s 28,17%, što je nešto viši postotak od nezaposlenih prognanika, a koji iznosi 25,13%. Međutim, kod kategorija izbjeglica primjećujemo da su nezaposleni 47,97%, a zaposleni svega 1,22% izbjeglica, što može imati različit oblik i strukturu tumačenja tako izrazito nepovoljnog postotnog odnosa.

STRUKTURA PROGNAČIKA I IZBJEGLICA PREMA RADNOM STATUSU

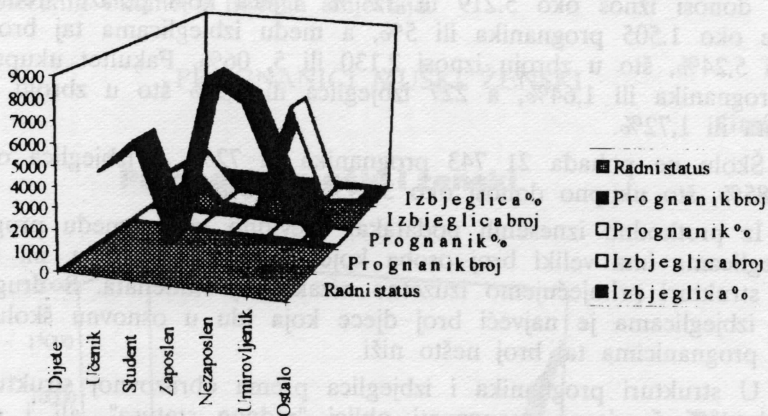
Tabela 5.

Radni status	Prognanik		Izbjeglica		Ukupno	
	broj	&	broj	&	broj	%
Dijete	3.528	11,72	1.277	10,7	4.805	11,43
Učenik	5.223	17,35	2.301	19,29	7.524	17,90
Student	533	1,77	235	1,97	768	1,83
Zaposlen	8.481	28,17	146	1,22	8.627	20,52
Nezaposlen	7.565	25,13	5.723	47,97	13.288	31,61
Umirovljenik	3.537	11,75	1.002	8,4	4.539	10,80
Ostalo	1.238	4,11	1.247	10,45	2.485	5,91
Ukupno	30.105	100,00	11.931	100,00	42.036	100,00

Izvor: Regionalni ured za prognanike i izbjeglice, Osijek 1995. godine

STRUKTURA IZBJEGLICA PREMA RADNOM STATUSU

Grafikon 7.



Iz grafikona 7., može se vidjeti da su u strukturi po "radnom statusu" najviše zastupljeni učenici i zaposleni kod prognanika, a kod izbjeglica su to učenici, umirovljenici i nezaposleni, zaposlenih gotovo da nema, odnosno taj broj je 1,22%.

Motrenje strukture prognanika i izbjeglica prema školskom statusu, u tabeli 6., omogućuje nam širi obuhvat prognanika i izbjeglica.

STRUKTURA PROGNAKNIKA I IZBJEGLICA PREMA ŠKOLSKOM STATUSU

Tabela 6.

Školski status	Prognanici		Izbjeglice		Ukupno	
	broj	%	broj	%	broj	5
Jaslice	1.241	4,13	230	1,93	1.471	3,50
Vrtić	1.026	3,41	322	2,70	1.348	3,21
Mala škola	547	1,82	165	1,38	712	1,69
Ukupno	2.814	9,36	717	6,01	3.531	8,4
1. razred O.Š.	472	1,57	217	1,82	689	1,64
2. razred O.Š.	490	1,63	209	1,75	699	1,67
3. razred O.Š.	386	1,28	193	1,62	579	1,38
4. razred O.Š.	441	1,46	205	1,72	646	1,54
5. razred O.Š.	406	1,35	201	1,68	607	1,44
6. razred O.Š.	436	1,45	213	1,79	649	1,54

Nastavak tabele 6

7. razred O.Š.	444	1,47	224	1,88	668	1,59
8. razred O.Š.	474	1,57	208	1,74	682	1,62
Ukupno	3.547	11,78	1.670	14,00	5.219	12,42
1. razred S.Š.	463	1,54	218	1,83	618	1,62
2. razred S.Š.	428	1,42	179	1,50	607	1,44
3. razred S.Š.	288	0,96	121	1,01	409	0,97
4. razred S.Š.	326	1,08	107	0,9	433	1,03
Ukupno S.Š.	1.505	5,00	625	5,24	2.130	5,06
Fakultet	494	1,64	227	1,9	721	1,72
Ne pohađa školu	21.743	72,22	8.692	72,85	30.435	72,04
Ukupno	30.105	100,00	11.931	100,00	42.036	100,00

Izvor: Regionalni ured za prognanike i izbjeglice, Osijek 1995. godine

Iz prethodno navedene tabele 6., vidljivo je da predškolske djece, među prognanicima, ima ukupno oko 2.814 ili 9,36%, a među izbjeglicama 717 ili 6,01%, što u zbroju iznosi oko 3.531 ili 8,4%. Školske djece, među prognanicima, ima ukupno oko 3.549 ili 11%, a među izbjeglicama oko 1670 ili 14%, što u zbroju iznosi oko 5.219 ili 12%. Djece koja pohađaju srednju školu ima, među prognanicima, oko 1.505 ili 5%, a među izbjeglicama 625 ili 5,24%, što u zbroju iznosi oko 2.130 ili 5,06%.

Fakultet ukupno pohađa 494 prognanika ili 1,64%, a 227 izbjeglica ili 1,9%, što u zbroju iznosi 721 osobu ili 1,72%. Školu ne pohađa 21.743 prognanika ili 72%, a izbjeglica oko 8.692 ili 72,85%, što ukupno zbrojeno iznosi oko 30.435 ili 72%. Iz prethodno navedenih podataka, možemo konstatirati da je među prognanicima i izbjeglicama veliki broj osoba koje ne pohađaju školu, ali je vrlo nizak broj studenata. Među izbjeglicama najveći broj je djece, koja idu u osnovnu školu, dok je među prognanicima taj broj nešto manji.

STRUKTURA U % PROGNAIKA PREMA ŠKOLSKOM STATUSU

Grafikon 8.

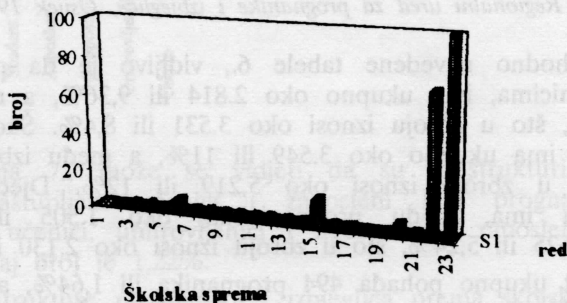


Na osnovi grafičke ilustracije postotka prognanika, mjereno školskom spremom, možemo zaključiti da od ukupnog broja prognanika, kojih je 30.105, 21.743 (72%) ne pohađa ni jednu školu, 1.505 (5,0%) pohađa srednju školu, zatim 3.549 ili 11,78% pohađa osnovnu školu, a 2.814 (9,36%) obuhvaćeno je predškolskim obrazovnim programom. Ovdje treba napomenuti da je na fakultetu oko 494 studenta ili 1,64%.

Smatramo da je struktura prognanika i izbjeglica, glede njihova uključivanja u normalan sustav rada i školovanja nepovoljna, a ako bi tomu dodali i rezultate tih aktivnosti, za koje nemamo podatke i pokazatelje, onda mislimo da će se Osječko-baranjska županija još dugo susretati s nepovoljnom strukturom mjerenu "školskim statusom".

STRUKTURA U % IZBJEGLICA PREMA ŠKOLSKOM STATUSU

Grafikon 9.



U grafikonu 9., vidljivo je da je od ukupnog broja izbjeglica, koji iznosi 11.931 (100%) njih 8.692 (72,85%) ne pohađa školu, fakultet pohađa 227 ili 1,90% izbjeglica, srednju školu 625 ili 5,2%, osnovnu školu 1.670 ili 14,00%, a predškolski odgoj 717 ili 6,01%.

Na osnovi podataka iz tabele 6. i grafikona 8. i 9., možemo konstatirati da struktura (od 72,22%) prognanika i (72,85%) izbjeglica, koji ne pohađaju školu, upućuje na činjenicu da su, zapravo, iza tih statističkih pokazatelja, skriveni oni ljudi koje možemo uvrstiti u radni kontingent stanovništva.

Sukladno iznesenim podacima i pokazateljima, smatramo da je zanimljivo pokazati strukturu prognanika prema općinama progona.

Najveći broj prognanika, koji se nalazi na prostoru Osječko - baranjske županije, dolazi iz bivše općine Beli Manastir. U postotcima izraženo, taj broj je 47% ili 14.328, zatim nešto manji broj je iz bivše općine Osijek, oko 37% ili 11.219 osoba, zatim iz bivše općine Vukovar prognano je 2.342 osobe ili 7%, a najmanje prognanika dolazi iz bivše općine Vinkovci oko 1.098 osoba ili 3%. Iz navedenih podataka zaključujemo da je na području Osječko - baranjske županije smješteno

najviše prognanih osoba iz područja Baranje. Ovdje treba naglasiti da je iz bivše općine Beli Manastir najviše prognanika iz Bilja, oko 2.145 ili 14%, zatim iz Belog Manastira, oko 1.894 ili 13%, te iz Darde, oko 1.874 ili 13%.

Ukoliko želimo saznati strukturu prognanika prema gradovima, onda primjećujemo da je najveći broj prognanika iz Vukovara, oko 789 osoba ili 33%, zatim iz Borova, oko 459 osoba ili 19%, pa iz Iloka 272 osobe ili 11% itd. Iz Bobote, Gornjaka, Grahova, Jakobovca, Negoslavaca, Svinjarevaca, Pačetina i još nekih mjesta, nema prognanika.

U bivšoj općini Osijek najveći broj prognanika je iz Tenje, oko 2.779 ili 24,0%, zatim Antunovca Tenjski, oko 2.173 ili 19%, iz Draža, oko 1.048 ili 9%, a najmanji broj prognanika je iz Divoša, oko 0.03%.

Iz bivše općine Vinkovci, najviše je prognanika iz Antina, oko 304 ili 27%, zatim iz Koroga, oko 156 osoba ili 14% i iz Ilače 104 ili 9%.

Najniži broj prognanika dolazi iz Podrinje 3 ili 0,27%, a iz Apševca, Mirkovaca, Ostrava i drugih mjesta taj broj je 6 ili 0,55%.

STRUKTURA PROGNAJKA PREMA OPĆINAMA PROGONSTVA

Tabela 7.

Općina progonstva	Prognanici	
	%	Broj
Beli Manastir	47,59	14.328
Osijek	37,27	11.219
Vinkovci	3,65	1.098
Vukovar	7,78	2.343
Ostalo	3,71	1.117
Ukupno:	100,00	30.105

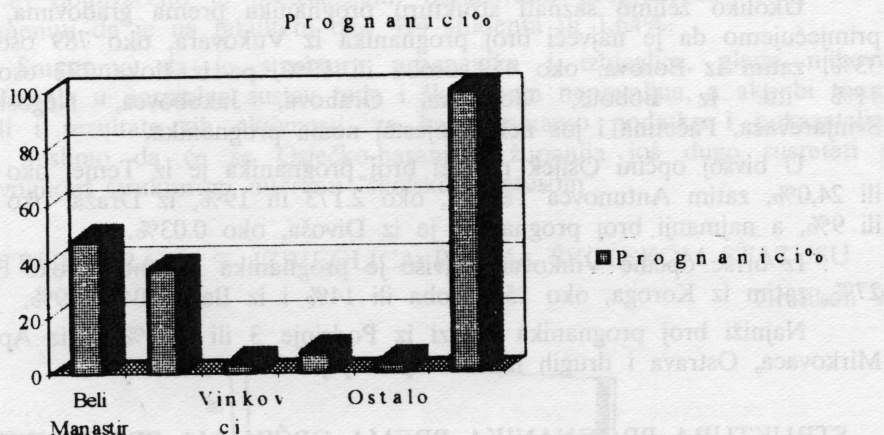
Izvor: Regionalni ured za prognanike i izbjeglice, Osijek 1995. godine

U tabeli 7., u strukturi prognanika prema bivšim općinama progonstva, posebice se izdvaja bivša općina Beli Manastir. Iz te bivše općine prognano je 14 328 ili 47,59% osoba.

Najveći broj tih unesrećenih ljudi privremeno je smješteno, u tri kategorije smještaja, na području Osječko - baranjske županije.

STRUKTURA PROGNAJNICIHO OSOBA PREMA BIVŠIM OPĆINAMA

Grafikon 10.



Iz grafikona 10., zapaža se zastupljenost prognanika po bivšim općinama. Vidljivo je da je najviši broj prognanika iz bivše općine Beli Manastir, zatim Osijek, Vinkovci, Vukovar i ostala mjesta. Nadamo se da će svi prognanici i izbjeglice vratiti svojim kućama "bez obzira odakle su protjerani". Međutim sada je vrlo aktualna politika povratka na području pod Privremenom upravom, ali mislimo da je načinjeno podosta razvojnih problema u gradovima koji bi trebali, uz državu, biti osnovicom za povratak. Svakako ovdje, prije svih, mislimo na Osijek i Vinkovce kao stožerne vrijednosti na trokutu Osijek - Vinkovci - Vukovar.

III.

U ovom dijelu rada, želimo prikazati Ured za prognanike i izbjeglice, koji je sa radom počeo 1992. godine. To je veliki centar, u kojemu se mogu dobiti široki podaci i pokazatelji o broju prognanika i izbjeglica, ali i informacije o poteškoćama s kojima se susreću. U dogovoru sa Vladinim uredom i Osječko - baranjskom županijom planiraju se i provode se sve aktivnosti u svezi s prognanicima i izbjeglicama. Kako bi se olakšao rad s tim ljudima, a temeljem iskustava iz svijeta., Ured je organizacijski vezan za tri segmenta. To su:

- * zbrinjavanje i smještaj prognanika i izbjeglica - za to Ured ima svoje odjele
- * odjel za prikupljanje i raspodjelu humanitarne pomoći, i
- * analitički odjel.

Ured nema svoj posebni odjel za psihosocijalnu potporu, ali maksimalno surađuje s državnim institucijama, kao npr.: Klinički odjel Osijek (dr. Mandić, dr. Delagić), Pedagoški fakultet (odjel za psihologiju) i brojne druge humanitarne institucije i organizacije.

Od 1991. do 1995. godine bio je prisutan stalni priljev osoba koje su tražile status prognanika i izbjeglica, tako je u tijeku 1995. godine zahtjev za priznavanje statusa prognanika i izbjeglice podnijela, ukupno, 1.371 osoba. Od toga broja status je prognanika tražilo 1.030 osoba, a status izbjeglice 341 osoba. prognanici i izbjeglice, osim u privatnim smještajima, smješteni su u 16 domova, zatim u velikom naselju u Čepinu, te u izbjegličkom centru u Đakovu, gdje je smješteno oko 3.600 osoba, a od toga broja je oko 250 osoba prognanika. ovi podaci nas upozoravaju da je u Županiji pitanje smještaja prognanika i izbjeglica jedno od ključnih problema s kojima se Županija i Ured susreću. Glede investicija, koje su u vezi s smještajem, potrebno je istaknuti da je to prioritetan problem UNHCR-A, ali u dogovoru s Vladinim uredom. Visoki broj prognanika nalazi se u Republici Mađarskoj, a to su pretežno prognanici iz Baranje. Prema procjenama u južnoj Mađarskoj ima oko 2 500 osoba sa statusom prognanika. Zatim je visoki broj naših prognanika koji iz Njemačke dolaze u Osječko - baranjsku županiju. Taj broj povratnika iznosi 126 osoba, a do kraja 1995. godine i do travnja 1996. godine većina prognanika i izbjeglica biti će vraćeni u Republiku Hrvatsku. Osim domaćih problema, pojavljuje se i problem koji je u svezi s izbjeglicama iz Vojvodine, kojih danas na području Donjeg Miholjca ima oko 770 sa statusom prognanika.

EZ - a putem ECTF programa pomaže od početka rata. Ovdje se radi o kontinuiranoj pomoći svima u Republici Hrvatskoj. Tako npr.: po jednoj osobi mjesečno se dobija oko 10,82 kg namirnica, od toga najveći dio čini brašno (po osobi 7,5 kg) zatim tjestenina, konzerve s ribom, ulje, sol, mlijeko u prahu. Uza to ured i iz drugih izvora dobavlja hranu, odjeću i dr. Posebice u 1995. godini pomogli su: Humanitarni forum iz Badena, Grad Vicenza, Crveni križ Sindelfingea, Koordinacijski štab za pomoć Hrvatskoj iz Beča i Vladin Ured za prognanike i izbjeglice. Veoma dobru suradnju Ured ima s županijskim Uredom za zdravstvo i skrb. U srpnju 1994. godine ustrojen je prvi informatički centar za prikupljanje podataka o prognanicima i izbjeglicama. Najteži oblik suradnje, odnosno "vruća tema" je način rješavanja pitanja imovinskoopravnih odnosa. Ovdje se misli na stanove i kuće koji su privatna imovina građana Osijeka u koje su ušli prognanici i izbjeglice, a temeljom Zakona sve deložacije su obustavljene. Informacijama ovog dijela koristi se Vladin ured u Zagrebu, UNCHR, brojne okupirane općine i gradovi, ali i svi ostali kojima je takva informacija potrebna.

Dugotrajno prognanstvo i izbjivanje iz svojih obiteljskih domova ostavilo je na prognanicima vrlo teške ožiljke. Cilj Ureda je pomoći i takvim osobama na način psihosocijalne pomoći. Vrlo teško je raditi s tim ljudima, posebice ako je riječ o prevenciji, alkoholizmu delikvenciji i sl. Veoma bitan je rad tima Kliničke bolnice u Osijeku, koji uspješno djeluje i Gašincima i Čepinu. Međutim, u posljednje vrijeme sve je više agresivnog

ponašanja, što se može pojednostavljeno protumačiti nerješavanjem nagomilanih životnih problema i stresnih situacija, kojima su prognanici i izbjeglice svakodnevno izloženi. U proteklom razdoblju zabilježena su i dva veća incidenta, kao i nesretni slučaj ubojstva i samoubojstva, te slučaj čedomorstva u izbjegličkom centru Gašinci, a prisutan je i određeni broj fizičkih nasrtaja prognanika jednih na druge. Upravo poradi tih događaja sve prisutniji je interes stranih organizacija za rad s prognanicima. Međutim, Vladin ured za prognanike i izbjeglice stoji na stajalištu da to mora biti u uskoj s Uredom. Posljedica takvog stava Vlade je gubljenje interesa od vanjskih organizacija.

Zaključno treba podvući da je najveći problem, u životu i radu prognanika, sam smještaj prognanika i izbjeglica. Naselje prijateljstva u Čepinu bilo je predviđeno za uporabu kratkog roka (na dvije godine), ali se sada već postavlja pitanje rješavanja otpadnih voda, dotrajalosti instalacija i dr. Ako svim tim tekućim problemima još pridodamo i problem demobilizacije i s njom gubitak socijalne sigurnosti demobiliziranih prognanika, onda se pred Ured postavljaju vrlo složeni i gotovo nerješivi problemi.

IV.

Nakon Pariza neće ništa biti kao prije?! Sadašnja aktivnost županijskih i gradskih vlasti na području Osječko - baranjske županije i grada Osijeka, dovodi ih na crtu na kojoj će se morati pokazati isti pravac njihova djelovanja. Tegotni položaj grada Osijeka i Osječko - baranjske županije nezaustavljivo povlači, toliko očekivanu, odgovornost sudionika u posvemašnjem propadanju grada, ali i posvema pokazuje troškove i cijenu koje ćemo morati platiti.

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD

Tabela 8.

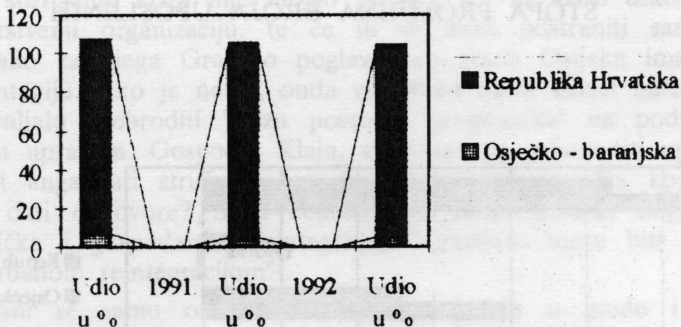
	Bruto domaći proizvod					
	1990.	Udio u %	1991.	Udio u %	1992.	Udio u %
Žup. Osječko-baranj.	32,55	6,69	38,831	5,14	249,803	4,53
Republika Hrvatska	486,906	100	755,272	100	5.513,68	100

Izvor: Državni zavod za statistiku, Osijek, svibnja 1995., str. 1.

Troškovi i cijena, odnosno pad vrijednosti sudjelovanja bruto domaćeg proizvoda Osječko - baranjske županije u odnosu na udio u BDP Republike Hrvatske (Tabela 8.), nisu samo posljedica ratnog razaranja Osijeka, već i posljedica nepromišljene politike sučeljavanja koju se ustrajno provodilo.

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD

Grafikon 11.



Reklo bi se da se na gospodarstvenoj, političkoj, kulturnoj, sveučilišnoj i inoj sredini u Osječko - baranjskoj županiji i gradu Osijeku pojavljuje toliko očekivana i željena razvojna tendencija. Međutim, je li to baš tako? "Grad Vukovar jedno je značajno hrvatsko urbano središte na Dunavu i s Osijekom i Vinkovcima u neposrednoj blizini čini okosnicu urbane i gospodarske jezgre istočnoslavenske regije. Bez Vukovara, Osijek i Vinkovci bili bi pogranična mjesta, osuđena na postupnu dekadanciju, dok s Vukovarom čine cjelovitu homogenu i međusobno značajnu dunavsku fasadu Hrvatske, s velikom atraktivnom moći i razvojnim potencijalom"⁴. Želimo istaknuti da je teza o "dunavskim vratima Hrvatske", o kojoj je pisao g. Baletić, utemeljena na ideji najvitalnijeg gospodarstvenog interesa Republike Hrvatske, koji se očituje, s jedne strane, u spašavanju od prometne izolacije u Europi a, s druge strane, u stvaranju osnovnog preduvjeta za cjelokupni razvoj i ostvarenje pomorske orijentacije države.

STOPE PROMJENE BROJA UPOSLENIH

Tabela 9.

Županija	Stope promjena uposlenih			
	1991/90	1992/91	1993/92	1993/90
Osječko-baranjska	- 14,7	- 19,6	0,4	- 31,1
Republika Hrvatska	- 13,6	- 12,7	- 2,6	- 26,6

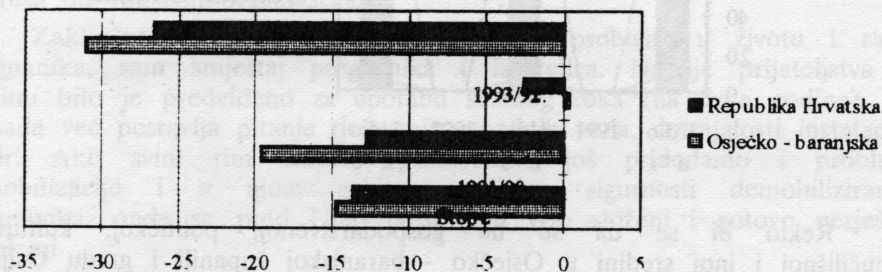
Izvor: Statistički pregled Osječko - baranjske županije, Osijek, svibnja 1995., str. 14

4 Usp., Baletić, Z., Vjesnik, Dunavska fasada Hrvatske, Vjesnik, Zagreb, Stajališta 15. prosinca 1995.

Taj početni hrvatski interes, star gotovo dvjesto godina, izrečen je i u čvrstim znanstvenim porukama dr. Hrvoja Šošića i interpretiran pod zajedničkim naslovom "Hrvatski Suez - vitalni državni interes".

STOPA PROMJENA BROJA UPOSLENIH

Grafikon 12.



Međutim nama je u oči dospjela riječ "dekadancija"⁵ koja nije bila predmet neslaganja⁶ s tekstom Baletića, već suprotivo slaganja, ali ukazivanja da je propadanje grada nastalo kao posljedica neadekvatnog razvoja gospodarstva i postojeće politike. Propadanje grada povuklo je za sobom cijeli niz posljedica, između kojih podvlačimo konstantno povećanje nezaposlenih na području Osječko-baranjske županije (tabela 9. i grafikon 12.)

Politika sada daje dovoljno snažnu osnovicu za pritisak na ustanovljavanje odgovornosti za opadanje, nazadovanje i manjak stvaralačkih snaga na raznim područjima djelatnosti u gradu Osijeku. Naime, ona nam daje obvezu da se o reintegraciji Vukovara progovori preko kritike koju treba uputiti sadašnjoj osječkoj gradskoj vlasti. Grad Osijek, kao grad koji propada i grad koji u svojem propadanju povlači za sobom i Osječko - baranjsku županiju, ne može sa svojom organizacijom gospodarstva pristupiti razvojno reintegraciji grada Vukovara. Koliko je to sada akutno, odgovor smo pokušali dati u prethodnom tekstu, kada smo iznijeli demografsku osnovicu za valorizaciju prognanika i izbjeglica smještenih na području Osječko baranjske županije i grada Osijeka.

5 Usp., Bosanac, N., Odgovornost za propadanje grada, Vjesnik, Zagreb, Stajališta 3. siječnja 1996.

6 Ibid.

U ovo času, temelj krize istočne Hrvatske treba tumačiti u posve neadekvatnoj razvojnoj politici grada Osijeka. Kako se znade za simptome kriza, a i za njihov tečaj, kušalo se pronaći sredstva za suzbijanje kriza, te se u tome pogledu iznijela sva sila prijedloga. Međutim, univerzalno se sredstvo za suzbijanje kriza nije moglo pronaći, jer su krize usko povezane uz gospodarstvenu organizaciju, te će ih se moći odstraniti samo novim pristupom, ako za njega Gradsko poglavarstvo grada Osijeka ima posebnu razvojnu strategiju. Ako je nema, onda vrlo brzo mora iznaći način pomoću kojega bi valjalo prebroditi "krizu povratka prognanika" na području pod Privremenom upravom. Gospodin Klajn, vrlo brzo će primijeniti upravo ovaj nedostatak i angažirati stručnjake iz Amerike i Europe. Na koja pitanja, tada treba dati odgovore? Sada želimo dati samo polazni odgovor, koji glasi: "Politička i gospodarska reintegracija Vukovara mora biti praćena i njegovom urbanom reintegracijom"⁷.

Ne radi se samo o obnovi fizičkih objekata u gradu i povratku njegovog stanovništva, nego i o obnovi njegovih društvenih institucija, te uspostavi socijalnog mira i suradnje među etničkim skupinama stanovništva. Gradovima, Beli Manastir, Osijek, Vinkovci, Vukovar, Ilok i drugim mjestima, na području istočne Hrvatske priroda je namijenila povezivanje udaljenih prostora i ljudi i oni će naći snage i načina da se ujedine u težnji za mirom i napretkom. Sve se to mora sinkronizirati u četverokutu mrežne organizacije, i to: ekonomijska politika s kojom interferira država i tržište; tvrtke, obrt i trgovina; komora i banke; Sveučilište i instituti.

* Sveučilište u tome procesu treba biti prozor u svijet znanosti, ali znanosti za naše gospodarstvo i za stremljenje priključku razvijenih država; ono se mora formirati kao "robni" proizvođač koji svoju robu (znanje) iznosi na tržište naših sadašnjih i budućih potreba. Kao i svaka tvrtka, treba se čuvati proizvodnje "škarta" zbog čega mora stalno brinuti o stupnju suvremenosti svoje proizvodnje i visoke kakvoće zahtjeva informatičkog društva. Sve to treba usuglašavati s polovima mreže organizacije.⁸

* Država i tržište su regulatori procesa proizvodnje⁹. I oni se moraju modernizirati i organizirati u vezi s ciljevima koji joj se postavljaju. Država mora biti takova da sa svojim regulativnim instrumentima što efikasnije djeluje, a da se zapravo to ne primjećuje. Tržište, isto tako mora poprimiti veći stupanj organiziranosti, i to u pogledu oko manjkajućih institucija tako i obrambenih regulativnih instrumenata.

* Tvrtka je kupac znanja, inovacija i sugestija, a proizvodi određeno znanje i materijalna dobra i usluge. Cilj tvrtke je kontinuirana proizvodnja uz sredstva koja taj zahtjev podmiruje (profit). U procesima prijelaznih

7 Usp., Baletić, Z., Vjesnik, Stajališta, Dunavska vrata Hrvatske, 16. prosinca 1995.

8 Usp., Karpati, T., Quo Vadis economics?, Osijek 1995.

9 Usp., Bosanac, N., Uvod u ekonomiku Hrvatske, Osijek 1994.

država usmjerenje je na informatičko društvo. Najveća imovina mu je posjedovanje vlastitog tržišta, domaćeg ili stranog (borba za udio na tržištu). Za tržište se tvrtka treba boriti svim snagama od kojih kvalitet proizvoda i usluga, sigurno zauzimlje dominantno mjesto. Tržište od tvrtke imperativno traži prepoznatljivost, od konkurentnosti, preko dizajna do cijene.

U svemu tomu pletivu ekonomijska, pravna, sociologijska, psihologijska, filozofijska i politička znanost, kao i prirodne znanosti naći će si, u procesu reintegracije, područje svojega djelovanja. U tome procesu Sveučilište J.J.Strossmayera u Osijeku mora biti aktivnim sudionikom, kao kreator, ali i primjerom. Kao kreator, Sveučilište mora stvoriti Prijelaznoj upravi gospodarstveni i svaki drugi stožer reintegracije. Prvo mora se samo Sveučilište reinstitucionalizirati, ali i restrukturirati. Postojeće Fakultete i institute treba organizacijski dovesti u poziciju stvaranja finalnog znanstvenog proizvoda.

Sada je vrijeme u komu Sveučilište J. J. Strossmayera mora opravdati svoje postojanje ili će nestati, kao loš i nekvalitetan hibrid ranijeg poretka. Drugim riječima, pomažući reintegraciju Sveučilište pomaže samome sebi u restrukturiranju. To iziskuje supstituciju postojećih ljudi, na svim razinama regulativnog i operativnog političkog, sveučilišnog i gospodarstvenog života, ljudima koji su spremni inovacijama, (i) inovativnim radom, učiti druge ljude. Dakle, treba prepoznati inovatore novoga, koji su voljni i sposobni, ali i moralno čisti s jasnim domaćim vrijednostima.

Prijedlozi:

Sa svim prethodno iznesenim želimo, navesti umjesto zaključka, dati osam glavnih prijedloga za reintegraciju područja pod Privremenom upravom.

1. Hitno pristupiti izradbi cjelovite razvojne strategije za postratno razdoblje i restrukturirati Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku;
2. Izbjegavati konzistentnu i koegzistentnu gospodarstvenu politiku na dulji rok;
3. Voditi konzistentnu i koegzistentnu gospodarstvenu politiku na dulji rok;
4. Postaviti bogato društvo kao opći cilj ekonomske politike, uz demokratičnost, pravednost i djelotvornost, kao jamstva neovisnosti i slobode;
5. Pristupiti uspostavi realnih odnosa zatečenog stanja na području pod Privremenom upravom;
6. Svim raspoloživim sredstvima ekonomijske politike ubrzati gospodarstveni rast, povećati zaposlenost i izvoz, te oživjeti vlastitu industrijsku proizvodnju;
7. Provesti realnu stabilnost Domaće banke (Slavonska banka - osnovica za infuzivne investicije na području pod Privremenom upravom);
8. Pripremiti Novi model privatizacije za područja pod Privremenom upravom, radi ubrzanja integracije.

LITERATURA:

1. Baletić, Z., Dunavska vrata Hrvatske, Vjesnik, Stajališta 15. i 16. prosinca 1995. godine
2. Bosanac, N., Uvod u ekonomiku Hrvatske, Pravni fakultet u Osijeku i sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek 1994.
3. Bosanac, N., Odgovornost za propadanje grada, Vjesnik, Stajališta, 3. siječnja 1996. godine
4. Druker, P., Nova zbilja, Novi liber, Zagreb 1992.
5. Gorupić, D., Gospodarski identitet Republike Hrvatske, Ekonomski analitičar/listopada 1992.
6. Karpati, T., Quo vadis economics, Klub za ekonomijsku politiku, Osijek 1995.
7. Regionalni ured za prognanike i izbjeglice, Osijek 1995.
8. Statistički pregled Osječko - baranjske županije, Osijek 1995.
9. Statistički ljetopis 1992., Zagreb 1993., str. 480. i 481.

Nedeljko Bosanac, PhD

Assistant Professor

Faculty of Law, University J. J. Strossmeyer, Osijek

Marko Babić, MS

Lawyer, Vinkovci

DISPLACED PERSONS ON THE TERRITORY OF THE COMMUNE OF OSIJEK AND BARANJA AND SOME PROBLEMS FOR THEIR RETURN

Summary

The great number of displaced persons, war-sufferers who had been expelled from their homes, inspired our attention to investigate the structure of the exiles and refugees on the territory of the Osijek and Baranja Commune.

On the entire territory of Croatia, there are a great number of displaced persons, almost 500,000 people.

This investigation will include approximately 40,725 war-stricken people.

Key words: *displaced persons, refugees*